

Fekete György

„Félzsidó” sorsérvések és sorsjavaslatok – egy Nobel-díj kapcsán*

Lassan egy teljes emberöltő is elmúlt azóta, hogy a Szentkorona égése alatt, a magyar államvezetés s -apparátus többségi (!) cselekvő közreműködésével és sajnos a „keresztény” lakosság zömének belenyugvásával (pontosabban: tudomásul nem vételével, sőt időnként és helyenként közönyével vagy kárörvendezésével-haszonélvezésével) leöltek – rémisztő változatosságú és számtalan számosságú megalázás, meggyötetés, megcsúfolás, kiközösítés, kirablás, fizikai megkínzás betetőzéseként – ötszázezernél is több magyar állampolgárt (nagy részüket 1944 derekán – ugyanakkor, amikor befejeződött a hitleri seregek kiebrudalása a Szovjetunió területéről és a partraszállással megkezdődött Franciaország felszabadítása, s amikor egyáltalában a III. Birodalom végső térdre kényszerülése csupán haladékat kapott a világháború kimenetelét meghatározó tényezők eredőjeként...), kizárólag azért, mert Jahvét, a zsidó Egyistent vallották magukénak vagy szüleik-nagyszüleik tették ugyanezt. Ezt az iszonyatos sebet-sérelmet máig is nyögi az ország, és ki tudja, meddig fogjuk még hurcolni, gyermekeinkre átörökíteni. Hacsak nem érint meg bennünket valami különleges kegyelem. 2002 őszén azonban Kertész Imre, a magyar zsidó író kapta meg – a betűvető honfitársak közül elsőként – az olvasásba szerelmes nemzedékeinktől várva várt nemzetközi elismerést, az irodalmi Nobel-díjat, méghozzá éppen a holokausztot feloldozó munkássága elismeréseként. Ekként egy

sorsfordító lehetőséghez, egy igazi, önfelszabadító-önmegváltó katarzis küszöbére jutott sok vihart látott nemzetünk. A nagy kérdés: elszalasztjuk-e a kivételes alkalmat ezúttal is, mint történelmünk során annyiszor.

Itt mi magunk vagyunk az ellenfél. Az elfojtott kollektív sérelemérzésünk, büntudatunk s a társadalmi és egyéni világunkat egyaránt eltorzító-bemocskoló bűnbakolásunk felett adatott meg, hogy végre győzelmet arassunk. Ez a szociomentális, a gondolkodásmódunkat és szívünket-lelkünket egyszerre megcélzó kihívás Kertész Imre és a Svéd Királyi Akadémia jóvoltából érte el mindnyájunkat. A Nobel-díj nemcsak az írónak, de egész Magyarországnak szól. Végre rendezhetnénk közös dolgainkat egy hatalmas társadalomlélektani felszabadulásban. Vér nélkül, fiaink-lányaink, javakorabeli férfiemberünk feláldozását „kihagyva” jutva kegyelmi állapotba. Embergonoszító megpróbáltatások híján a katarzisesély! – hát nem *csoda* ez?

Mi kell mindehhez? *Lelkiismeret, képzelőerő, akarás* és némi *pszichikai szenvedés* magunkra vétele. Persze a vesződség dandárját ki-ki maga tudná le a lelkében. Ösztönözve ugyanakkor az értelmiség (fogalmát tágan, inkább közügyek iránti felelősség-hordozás, műveltség birtoklása, kultúrateremtés és -ápolás jegyében értelmezve, mint különböző iskolákban szerzett ilyen-olyan jogosítványokhoz vagy diplomákhoz kötve javaslatom használni itt) példaadása, értékkövetése, humánnumfelmuta-

Az 1945-ben (február) halálba taposott (Ravensbrück)
Elza-mama, fiatalasszonyként a kétéves Pistukával
(apai nagybátyámmal, Fekete Istvánnal)
1923. II. 10.

Apám (F. János) tizenhat hónaposan
1929. VIII. 4.

tása által. Összességében ez egy sajátos civil szerveződést, mozgalmat jelentene (a társadalmi megbékülés, az össznemzeti rehabilitáció körei? – nem az elnevezés a lényeg). A folyamatot megtartana egy-két-három évig, s ezalatt moratóriumot élveznének derék holokauszttagadóink a büntetőjogi elszámoltatás alól – az államszervezet és az önkormányzatok (belügy, oktatási és kulturális irányítás stb.) előzékenyen kiszolgálnák. Ez lenne ám egy EU-konform *nemzeti ébredés*, illetve annak szerves eleme! Haza és Haladás megint együtt és egyszerre! Csak magunkon kérhetjük majd számon, vajon éltünk-e ezzel a szociomentalis lehetőséggel, vagy kényszernek, provokációnak, arculcsapásnak nevezve elutasítottuk, illetve meglétét elhallgattuk...

Elérkezett tehát a *holokauszt emlékével* való tényleges *társadalmi megbékélés* – talán utolsó „kedvező” – pillanata (vagy – és akkor a helyzet, e tekintetben, még komolyabb – a legutolsó érdemi alkalom), hogy társadalmi tudatunk, kollektív emlékezetünk legmégesebb és legbeágyazottabb gennygócától megszabaduljunk. Hiszen az érintett nemzedék maradéka kihal maholnap, sőt egy-két évtizeden belül már a gyermekeik is. A további generációk pedig – amelyekben mindez az egyéni és közösségi tudatuk alá szorul – feltehetően már sokkal nehezebben tudnak megszabadulni a történetek hordalékaitól, a zsidó-keresztény kultúra, sőt az egész civilizált emberiség e legnagyobb botránnyának terhe alól. A borzalmak eredendő (ir)realitását az időbeli távolság tovább hatványozza, következésképpen a holokausztban megjelenő Gonosz tettenérése mindinkább ellehetetlenül. Erre akkor jöttem rá, amikor a *Népszabadság* 2002. október 19-i számában találkoztam a feltehetőleg harmadik generációs, önmagát egyébként liberálisként meghatározó Babarczy Eszter már-már tipikusnak mondható megállapításával. „A »szembenzés igénye« finom változat a bűnök és bűnösök, áldozatok és tettesek visító versengésére a magyar közéletben, amelyet nagyon is jól ismerünk már. Ki áldozatabb? Ki bűnösebb? (...) Ha engednénk annak a csábításnak, hogy bűnösökre és áldozatokra osszuk a ... magyar történelmet, (...) A meg nem értésnek hódolnánk be, ... (amit) Kertész Imre olyan hibetetlen és kegyetlen pontossággal írt meg.” (Halkan és pusztán „zárójelenen” vetem közbe, vajon illendő stílus-e a „visító” szó használata ezekről a történelmi ügyekről értekezve? Nyugtázom, nem kizárt, hogy az ismert, az auschwitzi peronon – feltehetőleg egy SS által – készített fényképen látható nyolcvan körüli fekete ruhás falusi néni

„visított”, mielőtt az utolsó levegőkortyokat kapkodta abban a gázos tusolóban; akinek likvidálásával egy újabb akadály hárult el a tengelyhatalmak győzelme útjából, s egy újabb merénylet veszélyétől mentesült a Trianonban megbocsáthatatlanul megsebzett magyar nemzettest! Mindazonáltal – hol a kegyelet? Vagy az ún. objektivitás egyben érzéketlenség is? Avagy identifikációs problematikaként megnyilvánuló individuális holokauszt-szindrómát takar e jelzőválasztás?)

A továbbiakban – mélyen egyetértve Nobel-díjasunkkal, hogy az önkényuralom-történelmet feldolgozó munka kinél-kinél csak személyes lehet – a nemzedékről nemzedékre átöröklődő pszichikai-mentális mérgezettség kilúgozásához szerény hozzájárulásként felidézem a magam és családi múltam vázlatos koreográfiáját, a közhistóriát túlélni „segítő” privát táncrendünket (megkockáztatva helyenként általánosabb elmélkedéseket).

Idestova negyven esztendeje próbálok saját fogást találni az antiszemitizmuson, amióta velem mint kiskamasszal először meredt szembe a „Ki vagyok én, és kik voltak az elődeim?” kérdése. Azonban kemény egy dió ez, szinte belevásott valamennyi fogam! Mert lelkelem legmélyét a sehova se tartozás nyomasztotta. Azt kellett ugyanis elfogadnom, hogy egyidejűleg két, egymástól nem pusztán eltérő, hanem egymással olykor sok tekintetben ellenségeskedő embercsoporthoz kötődöm, és az egyikhez való hűség mintha kizárná a másik vállalását, holott a belső parancs a mindkettőhöz ragaszkodásra utasít. Tudniillik apám zsidó, anyám meg nem.

„Régebben beszéltem már arról neked, hogy a másik nagymamád, az én anyukám meghalt, mielőtt te megszületted, kislíam”, mondja Apám. 15 körül lehetek, talán korábban is firtattam ezt a nagyszülőmet, de figyelmem ezúttal nem siklik tovább, tényleg akarom tudni, ki volt az a láthatóan minden ízében diszkrét – és az én szememmel is szép! – szőkésbarna asszony, aki a Humphrey Bogart-os vagány eleganciával öltözött két férfi, nagyapám és felnöttesnek tetsző kisebbik fia (apám) közül mosolyog le tütozatosan, mégis egyértelmű büszkeséggel a szülői szoba falára függesztett fényképről. Sejttem, Apa nagyjából annyi lebet rajta, mint most én, viszont a negyvenes évek eleji kalap, pantalló és felöltő időstí. „Be jó lenne nekem is ilyen cucc, mint Apának ott a képen!”, villan a kívánság, de hallom a hangom: „Beteg lett, azért halt meg?” Nem – nyögi Apa, s egymásra sorjázó újabb és újabb kérdéseimre, csüggedt szomorúsággal, kezdetben el-elakadva, majd mind folyamatosabban mondja és mondja, de inkább csak teszi

Fényképezkedési idill (1935): „zsidó” nagyszülői családom, középen nagyapám, F. József, előtte kisebbik fia (apám)

Feketéék talán utolsó „gondtalan” nyaralása (Siófok, 1938 augusztusa)

Keep smiling! – intette Elza-mama folyton apámat
(az idegenben hányódó Pistáról a család semmit sem tud).
1944. III. 19. (!)

A gyönyörű Elza, avagy a polgáraszony, akinek
– zsidó létére – 1944-ben is volt tartása...

az egyik szót a másik után, később már szinte egyked-
vűen, a hangját egy pillanatra sem emelve fel, pedig
szörnyűségek tudok meg. A nagymamát (Elzát, mert
így bívták, a társaságazerte tisztelt és becsült, gyönyörű
Lázár-lányok egyikét, aki fiait bölcsen és rajongva sze-
rette, urához megértően viszonyult, a családot összetar-
totta, kötelességtudó volt és művelt – „Hű, sok minden-
ben hasonlít az én Anyumra!”, döbbenek meg), **agyon-
rúgták** a lágerben. Nem követett el semmi rosszat, sem-
milyen törvényt nem sértett meg, ám megölték (az „in-
dok”: egyik éjjel valaki lelopta a lábáról facipőjét, s
emiatt a másnap reggeli szemlén, az Apellen meztelláb,
vagyis „szabálytalanul” sorakozott fel). Gyilkosainak
valószínűleg – **ezért** – nem kellett bünbödniük, meg
azok többségének se, akik tulajdonképpen előkészítették
élete kioltását. Akik, mielőtt én lettem volna, ártalmas-
nak, élőködőnek, a többi embert megbetegítőnek kiál-
tották ki Elza nagymamát, meg nagyapát, apát és a ve-
lük egy vallásúakat. „A hozzánk hasonlóakat”, fogal-
maz Apa, s én nem értem, mi hasonlóság lehet egy kövér
és egy sovány, egy fiatal és egy idős, egy barna és egy
szőke, egy atléta és egy szembetűnően enni imádó ember,
vagy egy férfi és egy nő, egy mérnök, egy boltos és egy
szakmunkás stb. között. Zavaromat növeli, mikor kide-
riül, nem is teljesen egyforma módon hitték ugyanazt az
Istent, voltak ortodoxok, voltak neológok, s olyanok is
akadtak köztük, kik valójában nem hitték már Benne.
Később – folytatódik az apai történelemóra – sokukat
elküldték a munkabelyükről (bár jól dolgoztak!), bizo-
nyos állásokat tilalmaztak számukra (pedig ezek betöl-
téséhez értettek), majd nem szerethettek nyíltan kereszt-
tényeket (ezek elismerik Jézust az Úr fiának, akit el-
lenben apa ősei megfeszítettek – „Bár azért ez így nem
igaz!”, szögeződik le), nem házasodhattak velük, aztán
elkobozták műbelyüket, gyárukat (ha volt), elvették
pénzüket, le kellett adni rádiójukat, telefonjukat, kiűzet-
tek lakásaikból, megfosztva bútoraiktól, a gyerekek já-
tékaiktól, végül, miután összegyűjtötték őket, öreget, kö-
zépkorút, fiatal, kisbabát, következett a vonatra rakás,
aztán a táborok, ahol majd hatszázezrekre** halál
várt (rendszerint brutálisan: gázzal, véréssel, injekció-
val, akasztással, főbelövetéssel). A vidékről deportáltak
közül szinte mindenkit elpusztítottak, a Pesten mara-
dottakból pedig százakat a jeles Dunába géppisztolyoz-
tak az árpádsávosok, ezreket és ezreket meg a gettóban
rájuk mért éhezés, nélkülözés, betegség ölt meg.

E kegyetlen sorstudás biztosan nem egyet-
lenegy beszélgetéssel szívódott belém, mégis
mintha egyszerre zúdult volna rám. Félni kezd-
tem: nehogy a nem zsidók megtudják, hogy „mi-
félék” vagyunk, mert akkor „joggal” sértegethet-
nek, nekem viszont vitézül helyt kell állnom, ha
nem akarok ugyanolyan gyáván viselkedni, mint

akikkel a hallottakat mind megtehették. A kamaszfiúban életre kelt az állandó önkéte: sose éreztem szilárdan, hogy mikor viselkedem helyesen. De ezt csak ötvenen túlról látom tisztán, akkoriban az összes ilyen külső-belső tapasztalás alaktalanul kavargott bennem, testetlen, ellenben minden pillanatban felülkerekedni képes, mindig más és más konkrét jelmezbe öltözködő szüntelen szorongást táplálva.

Hát akkor bárkit, bármikor üldözni lehet, ha kiderül róla a „szégyene”? Apa ugyan, mintegy önmaga nyugtatására megjegyzi, hogy „már más a világ”, én azonban elborzadok. Mindössze megfelelő parlamenti többség kell az efféle iszonyathoz? Szinte falom a II. világháborúról és a fasiszmuusról hozzáférhető irodalmat. Középiszokolásként – koromhoz képest – járatosnak számítok a témában. A fenyegetettség érzésétől azonban álmodban sem szabadulok. „Kivégzéses”, lágerszerű jelek izzasztanak éjszakánként, és természetesen mindig enyém az áldozati „címszerep”. Nyilvánosan senki nem bántja vagy szidalmazza a zsidókat (államunk bünteti, a Nagybetűs Párt meg elítéli az ilyesmit), de a mindennapokban nem ritkák a bántó, kétértelmű megjegyzések. Általában hallgatok tehát érintettségemről.

Áttérek a lélekroncsolódásom másik pólusára, az anyai lenyomatra. Ugyanis Mamóca, ismétlem, nem zsidó. Keresztény, legalábbis csecsemőként ugyanúgy megkeresztelték, mint a szüleit és a nagyszüleit. Anyai nagyapám pedig amolyan sehívó, kérges kezű külvárosi proletár, és a nagyit is félánalfabéta, énekelgető dolgós asszonynak őrzi gyermeki emlékezetem. Innen, a keresztény családi oldalról is tekeredik ám a gubanc! Mert hasztalan veszem számításba a fölmenőim „keresztény ágának” külön fájdalmait (hogy például a család neszmélyi barátainak fiát a falut elfoglaló Ivánok lőtték agyon). Mindez nem ad feleletet alapkérdéseimre.

Hogy is van ez? Akkor most a nem zsidóktól félni kell, vagy se? De az erzsébeti (nagy)Papáék mind-mind olyan jók, s még a telekszomszédokban sincs semmi különös. Hát akkor fogalma sem lehet az emberfiának, hogy mitől lesz bárki az ellensége, ha netán kiderül róla, hogy: zsidó (még ha csak félig is az)?

A zavar oldásában nem segítettek a családi legendák sem. A történetek főszereplői hiába pozitív figurák, azt kell látnom, bárhogy csűröm és csavarom, a zsidóknak és „zsidóbarátoknak” jut mindig a gyengébb pozíció.

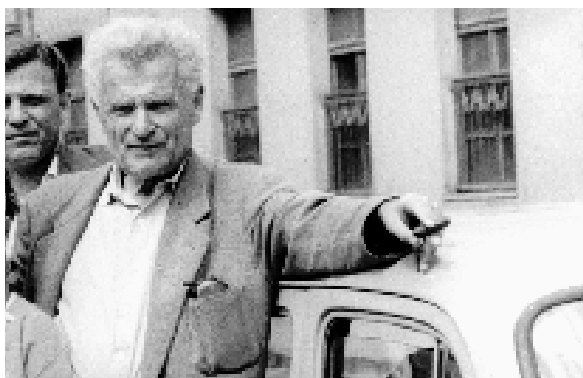
A pestszenterzsébeti Átlós utcában mindenki szerette Klinkhoffer urat, de legalábbis tiszteletet éreztek iránta. A szegényes zöldségekertek aprótelkein töppedő, szobakonyhás házior lakói közt ő szedte a bérleti díjat. És az

Olaszország 1945 = Magyar zsidók, akik – beállván a brit hadseregbe – csépezték a fasisztákat: jobboldalt az őrmester Pista nagybátyám, baloldalt a barát Vámos István (együtt alijáztak 1940-ben):
Olaszország, 1945 tavasza

Tipikus „poszt-holokauszt” történet: Fekete-nagyapa Gyöngyivel, aki neki az első feleséget, nekünk (unokáknak) a vér szerinti apai nagymamát igyekezett – tényleg sok kedvességgel, gyengédséggel – pótolni. Az igen érzékeny és csinos Gyöngyi csupán időlegesen élte túl Auschwitzot (ahol a családjából mindenkit legyilkoltak), ugyanis néhány hónapra „szeretett Jósikája” (nagyapám) váratlan rákhalálára magára nyitotta a gázcsapot.
A fotó az 1950-es évek végén készült

Fekete-nagypapa a halála előtti esztendőben is fess férfi volt, aki jókedvet-szeretetet árasztott, s utolérhetetlen eleganciával és önzetlenséggel hódolt egyik fő kedvtelésének, az ajándékozásnak: üres kézzel soha nem érkezett hozzánk (mi, gyerekek meg imádtunk orrfacsaróan szivarbűzös testéhez odanyomakodni). A kép az 1960-as évek elején készült, baloldalt Pista nagybátyám látható

Pista nagybátyám belső harmóniával tiszteletre méltóan telített életútja alkonyán feleségével, Judith nagynénémmel (fél évvel a felvételt követően, 1999. januárban Pista elhunyt). A karcagi származású Judithot (Kellermann) különben – még kislányként persze – az akkor gyűjtőtáborul és „pénzverdeként” szolgáló szolnoki cukorgyárban, majd Strasshofban, végül pedig Bergen-Belsenben gyötrte meg a Felfoghatatlan (mély és máig múlhatatlan, s szinte határtalan óvatosságot kiváltva belőle)

itt élők, a környékbeli gyárak munkásai, olykor rá-rá-szorultak háziuruk türelmére. A Papa ezt aztán úgy kommentálta utólag, hogy „lám, nem az számít, hogy ki zsidó, és ki nem, mert csak jó emberek meg rosszak vannak”. És bizony hogy sajnálta Klinkboffer urat, amiért eldeportálták. Az óbudai téglagyárba – amely gyűjtőtáborként szolgált a végő transzport előtt – ahogy elmondta, még át is bunlizott hozzá, hogy az örök báta megett, a kerítés fölött át dobjon neki valami kis kajacsomagot.

Egy másik családi történetünk abhoz a Neszmélyhez kötődik, ahol a megszületésemet alighogy megélt Dédmamám, mint megtért hívő, élte utolsó éveit. Nála húzódtott meg a pesti ostrom elől odamenekített két unokalány, a csitri anyám és a már kismama nővére, a még cseceszopó unokabátyácskámmal. Ott vonult, vánszorogott a szemük előtt, a poros bécsi országúton, a Pestről hajszolt, kiébezett halálmenet, s az én Mamócám, az akkor alig tizennégy esztendőös merész fruška, a Dédim által süttött veknit hajította oda közéjük. Aztán váratlanul meglátogatta őket a faluban az a Rózsika néni, aki keresztanyja volt a már említett picikének. Azzal a szándékkal érkezett, hogy valamiképp segíthessen a közeli munkaszolgálatos táborban raboskodó élettársának, a zsidó-szocdem Ődi bácsinak. És csodák csodájára, a gyerekkocsi lett a táborhoz tett „kirándulásuk” trójai falova, mert a keresztény (!) asszonyok a baba alá rejtették az Ődi bácsinak szánt kis élelmet, s a járgányukat nyikorgatták buzgón, úgy falaztak vele a keret előtt.

Mindazonáltal mindent megtettek-e, amit tehetek volna? Semmi titkolni- vagy szégyellnivalójuk nincsen? Ki a megmondhatója?

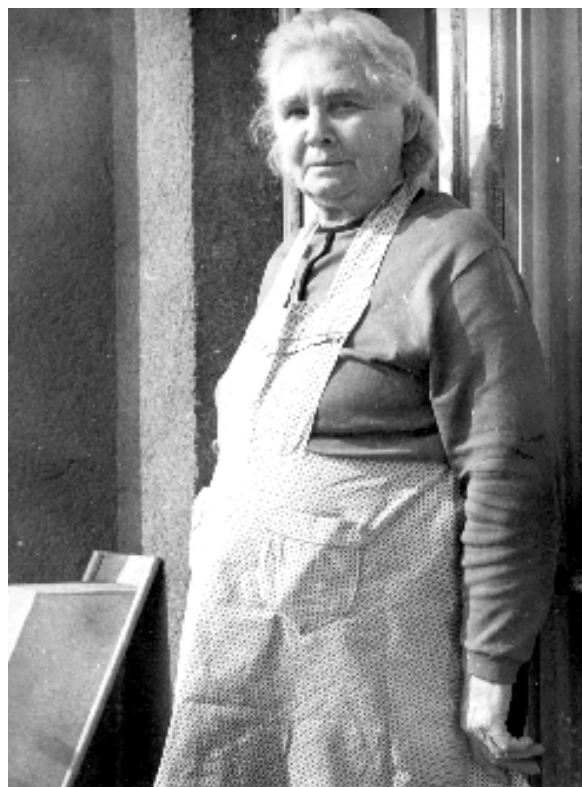
A holokauszt lelket mételyező és torzító hatását, úgy látszik, egyik oldalon sem semlegesíthették a sajnos csak fehér hollónak számító, keresztény zsidómentések, erről tanúskodik mind a szakirodalom, mind pedig az izraeli Jad Vasemben utólag kitüntetettek gyér száma. Apai nagypapám, sokak szerint, ugyan hamar visszanyerte tartását (a borzalmak ötvenéves kora körül érték el ezt a zömök, szemmel láthatóan fizikailag erős, vastag csontozatú, boltozatos mellkasú, külsőre vasegészségű embert), ám megkérdezhető: nem a sok elfojtott kín (felesége tragédiája stb.), a példaértékű önfegyelem hozta-e rá a viszonylag korai halálba torkollott gyomorrákját? És természetesen apám sem úszta meg ép bőrrel és lélekkel az akkor átélteket.

A bátamon a szőr feláll, ha elképzelem (és – közbevetem e helyütt – nem tudom, meg nem vagyok képes nem elképzelni, sőt már nem is akarom nem elképzelni!), hogy alig-nagyfiúként, mint Apát, engem ragad el

a zsidótörvények jogfosztó árja, engem sodorva véget nem érni tűnő megaláztatások stációi felé. Nem szabadulok a gondolattól: nézzünk csak meg bárki mai 10–14 évesét! Akad köztük nagyképűbb és szerényebb, hevesebb és szelídebb, szemtelenkedőbb és illemtudóbb, ápoltabb és rendezetlenebb, kinek-kinek rokonszenvesebb vagy kevésbé vonzó, mégis mindegyiket beburkolja valami kamaszos báj, s egyben valami megejtő gyermeki védtelenség. Ezekben az esztendőkből fordulhat még egy nagyot, életre szólóan maradandót a felnőtté alakulás! Mít jelentetett apámnak olyan világban létezni, ahol a törvények (melyekről addig azt tanulta, hogy mindig betartandók, hiszen a közjót, a közboldogulást szolgálják) számára egyszer csak megbélyegzést, a többiek (a nem izraelita vallásúak) közül történő kilököst parancsolnak, visszaszobozva – a dualizmus (K. und K.) előtti időkből – ősei azokhoz viszonyított örök egyenlőtlenségét? Elviselve a mély igazságtalanság érzését, tudniillik asszimiláns, magát a magyar baba bű tagjának valló neológ zsidó család sarjaként született. Amikor anyukájával (a pár évre rá konklágerben halálba taposott nagymamámmal) tiszta szívvel lelkendezve együtt örvendeztek azon, hogy Komárom, Kolozsvár stb. végre megint országuk, államuk részévé vált, enyhítve valamelyest így az őket is bántó, szerintük is meg nem érdemelt és helyeselhetetlen trianoni béke határméltánytalanságait. Amikor – megkísérlek most pár sor erejéig teljesen „belépni” apámba – nem azért nem vesznek fel az egyetemre majd, mert esetleg nem elég jól tanulok, hanem mert oda születtem, ahova. Amikor nem azért nem kapok majd egy bizonyos területen állást, munkát, mert képzetlennek vagy ügyetlennek ítéltetek hozzá, hanem mert zsidóként láttam meg a napvilágot. Amikor nem azért utazhatok a villamoson kizárólag a bátsó peronra húzódom, mert mondjuk a kerékpárom velem van (amit ellenben az itt tárgyalt okok miatt már egyébként is le kellett adnom a batóságnak), hanem azért, mert papírjaim nem kereszténynek igazolnak. Amikor nem azért ékeskedek az utcán ruhámra „jól láthatóan és szabályszerűen felerősített” sárga csillaggal, mert én döntöttem ebben, hanem azért, hogy ne büntessenek meg, amennyiben e nélkül a „jelkép” nélkül érne az igazoltatás. Igaz, ekként meg (hogy rajtam van), bárki idegen leköphet, belém köthet, kigúnyolhat, s nem tanácsos ellenállnom. Amikor a jegyrendszeri fejadagom nem azért kisebb a nem zsidókénál, mert a testemnek kevesebbre lenne szüksége. Amikor – s ez fáj leginkább! – társaimmal egyetemben kizárnak a Cserkész Szövetségből, s nem azért, mert akármelyikőnk megszegte volna a tizenkét pont bármelyikét, hanem mert a 446-os Kemény Zsigmond cserkészcapatot, amelyik a miénk, zsidó gyerekek alkotják (holott – függetlenül nemtől, fajtától, nemzetiségtől, vallástól, származástól – minden cser-

Az ún. keresztény „vérvonal”: anyai nagyapám (Szekfű József) büszkén feszít unokanóvéreim között. Unokáért ugyanannyira – és ráadásul hasonlóan! – rajongott, mint zsidó „megfelelője”. Fiatal korától rendíthetetlen nyugalma, manipulálhatatlan, szervezett gyári munkás (aki a kakastollak cicázása idején a környéken egyedül járatta a Népszavát), csupa szívjóság, ítélkezésmentesség – átlag feletti „természetes ésszel” megáldva. (1950/60-as évek fordulója)

Anyai nagymamám – hál' istennek – vagy másfél évtizeddel továbbélte párját, a Papát, s így gimnazista koromban is bőségesen lakmározhattam főztjéből. Engem, mondhatni, „kritikátlanul” szeretett. (1960-as évek vége)

A szép Szávai Teréz: anyai nagymamám, minden bizonnyal még eladósorban. A Papa mindhalálg szerelmes volt bele, soha nem hűtlenkedett mellette. (1920-as évek legeleje; az ugyanakkor nagyapámról készült fotó pandanja)

Szekefű-nagyapapa, valószínűleg vőlegényként. Már „embernek” számított, hiszen – nem sokkal előbb – megverekedte Doberdót, Isonzót. (1920-as évek legeleje)

kész testvér, s én annyira szeretek mindenki testvére lenni!). És az efféle előírások alól nincs igazán kibúvó, illetve ha mégis, akkor nagyon rejtőzködve, nagyon titokban, önmegtagadás árán, túrva a bármikor bekövetkező tettenérés, lelepleződés, megszégyenülés és megbüntetés veszedelemét. Aztán – visszahelyezkedek újra „magamba”, hogy ismét a mából tekintsek le e magántörténelemre –, 1944 nyarán, értesülvén a vidéki hitsorsosok tömeges és erőszakos ismeretlenbe szállításáról a család elhatározza, elhagyja az országot. Illegálisan, hiszen másként már nem lehet. Kockázatos, viszont nincs más mód. Nagyapám (szerény tehetőségű kiskereskedő) – jobb híján – egy csendőrből bízuk, akit „üzletileg” lekötöztetett (azt hiszi). Megállapodnak, az „Örmester úr” segít átjuttatni őket a Délvidék feltételezhetően titóista zónájába, hogy továbbköltözhessenek a közelinek remélt balkáni angol partraszállás irányába. Apám az előőr. Természetesen az örmester Újvidéken (addig művelte a cinkos útitársat a vonaton) feladja őt. Az ottani DEF-en (defenzív osztályon) a csendőrnymozók nem kímélik apát. Még a nemi szervét is villanyozzák ennek az éppen-kamaszoknak. Három napra rá megtörik, megírja a maga után hívó levelet nagyszüleimnek. A család ismét együtt van (nagybátyám, apám fivére kivételével, aki még 1940-ben legálisan emigrált Palesztinába), a bácstopolyai internálótáborban. Horthy-proklamáció, elmulasztott szökési lehetőség. Végül a legutolsó együttlét, a koppányimonostori erőd kazamatáinak egyikében. Elza-mama itt is feleség és anyuka: az odabajított szalmából meg szegényes gönceikből családi sarkot ágyaz maguknak... Másnap szétszakítják őket, külön-külön vagonokba a férfiak és a nők. Nagymamám végül Ravensbrückbe kerül, ott éri el a Felfoghatatlan. Nagyapa és apa sok-sok csodával, de kibírják. Ebben két körülmény igen fontos. Egyrészt: szinte végig együtt maradnak (egy barakkban; nagyapa óvja fiát, kölyökkéltő ösztönrel és valami hibetetlenül erős felelősségtudattal); másrészt: nem megsemmisítő, hanem ún. munkatáborban kötnek ki (egy földalatti repülőgépgyárban dolgoznak – Leitmeritz, ma Litomerzice). No azért nem gyilkolásnéküliségről van szó, hanem arról, hogy az ölés csupán SS-szeszély és fizikai brutalitás kérdése volt (átlagosan ezer hulla/hó), nem pedig iparszerűen szervezett és „gázosan” modern megoldás. Am a legnagyobb csoda apám biológiai megmenekülésében, hogy túléli a lágerekórházat is, nagyapa meg rátalál (tudniillik ő a legvégén elkerül másik táborba, s a természetesen szintén legyengült, lesóványodott nagyapám, már felszabadulván, Pestről utazott vissza, hogy Csehszországban, Theresienstadtban/Terezinában kalandos keresőakciója szerencsével járjon). Fekete József szó szerint ölben vitte haza porontyát (a vonaton protekciós helyet „organizálva” neki), mindent megtéve fel-

táplálásáért (például: lány tojást, búslevest is bűvészkedett). Apám akkor (1945 tavaszán) 16 év/180 cm/57 kg-ot képezett (plusz tífusz, mellbártyagyulladás és lábszárfekély). Így szabadult ki – konkrétan szovjet katonák közreműködésével különben – egy szinte kisfiú (a csontja szúrta a fenekét, ha leült) a meggonoszult idő vasmarkából, legalábbis annak legbalálosabb és legszennyesebb szorításából...

Nincs senki, akit ne sebezne meg mélységesen, ne tépne darabokra, ha 15-16 évesen hasonló örületek közepette veszti el édesanyját. Különösen igaz ez férfiak esetében. Pláne, ha a gyász mellett, sőt azzal összefüggésben, önvád cibálja az embert.

Apát nagyon sokáig rágta a kétely, nem azon múlt-e anyukája élete-balála, hogy a csendőrerőszak és -ravaszág végül megratta vele azt a bizonyos, szüleinek zöld utat jelző, a megmenekülés lehetőségét hamisan megcillantó levelezőlapot. Holott – s az „eszével” ezt ő mindig tudta! – a dologban valóságos alternatíva nem volt, akkor akár így, akár úgy, de mindenképpen internálták és deportálták volna őket (a csendőr már „feldobta” a családot, a nyomozók pusztán a „nemzetvédelmi munkájukat” tupírozták fel ily módon).

Apám – önmérsztéssel tetézett – tragikus szülővesztése, amely kombinálódott magyar nemzeti tudata megrendülésével és a zsidósághoz mint a mindenkor üldözhető kisebbséghez tartozás bűnbakékezésével, amiképpen már utaltam rá, engem is megkaristolt. Fél életemet „tematizálta”, s évtizedekre a „nem én követek el alkalmasint szégyellnivalót, hanem magam vagyok a szégyen, s tévedés már a létezésem is” állapotba lökött. Akaratlanul kitermeltem a saját, „békeviselt” deviálásomat, ami természetszerűen kiváltotta a társadalmi intézményrendszer üldöző-megmentő, a normákba visszapréselni igyekvő beavatkozását. A gyerekkori szorongásgomolyagok meg orvosi mércével minősíthető egészségkárosodásba kanyarodtak. És ahogy múltak az évek, kegyetlen testi-lelki kálváriát jártam, amíg – hála istennek – meg tudtam fejteni, és visszájára tudtam fordítani ezt az egész lelki hóbelevancot. Bizony, csak nehezen sikerült eliminálnom a holokauszt – nekem adagolt – másodgenerációs méregcseppjeit. Tanúskodjék erről hajdani „pszichonaplóm” egyik részlete.

„(...) Sokadik öngyilkos-szcenám után – egy belső-kerületi kórház Pesten, krízisintervenció. Letudva a gynommosás cseppet sem felemelő élményét (úgy beszélnek az érintettel, mint aljadékkal, rongybábuként rángatják-lökik ide-oda stb.). Kőpadló, átható fertőtlenítőszag. Fejtől bokáig vászoning, gomb, madzag nélkül.

Anyukám mint első áldozó, a nála tíz évvel idősebb nővérével. E nagycsalád – a zsidó ághoz képest – nemegyszer „emberalatti” szegénységben vergődött (akadt, hogy tucatnyian lakták az egy szem szobakonyhájukat), de tagjai – szeméremből – a világ elől ezt igyekeztek elrejteni. Mindazonáltal a pauper lét fogalma csak anyagi értelemben illett rájuk, mert jellemzően nem irigykedtek, nem gyűlöltek, s soha nem sodorta el őket az ordas jobboldali eszmék akkoriban sajnos népszerű árja. Érdekes módon inkább egyfajta igényesség, türelem és megértés képessége uralkodott bensejükben. Kikoplatták (szó szerint!), de ünnepekkor nagyokat ettek, s felöltötték egy rend szép ruhájukat. „Nagyi” szigorúan ügyelt, hogy a nagylavór egy este se maradjon használatlan. Persze előfordultak – egymással szemben – nagy indulatok is (hol nem?), ám végül mindig a jó érzések győztek. Igazából nem kimondott vallásosság, hanem valamiféle természetes jóság, életalázat (mai szemmel: már-már együgyűség) kormányozta sorsukat. (És nem jelentéktelen minőségű örökíthető intelligencia halmozódott fel génjeikben, amit későbbi leszármazottjaik fényesen mutatnak, akik már tulajdonképpen szabadon tanulhattak, iskolázódhattak.) Összegezve: őket nem tudta befogni az antiszemitizmus. A fénykép az 1930-as évek végén készült

Anyuka, aki a mostanában csak szidni szokott kommunista éra „beköszöntekor” emelhetne fel fejét abból a rettenetes prolínyomorból: e Balaton-parti fénykép ifjúsági káderképzőn készült, a negyvenes évek végén (viszont ekkoriban is ugyanannyira nyitott és „irgalmas”, együtt érző maradt, mint amilyen volt néhány évvel korábban, amikor nem fordított hátat a kitzsított zsidó magyaroknak – ezért aztán nem is csinált „karriert”...)

Ezen a képen – „láthatatlanul” – én szintén látható vagyok, hiszen édesanyám velem várandós. Bárcsak én is tudnék – legalább egyszer! – ilyen felhőtlenül (szorongásmentesen) örülni valaminek vagy valakinek, amilyen boldogok itt együtt a szüleim. (1950 vége)

Mezítláb. Cigaretta elvéve, kórterem lezárva, ablakokon rács. A küszöbnél állandóan ápoló, a börtönzolga. Vaságyak, kétes tisztaságú ágyneművel. Közvetlenül nyíló WC, hibetetlenül mocskos, ajtaja leszakítva lityeg (különben sem zárható). Hát innen, pár óra elteltével, csak a tényleg megátalkodottan halálvágyók nem kíváncsognak kifele. Nyolcan-tizen lebetünk, a telítettség ötven-százalékos. Társaim legkülönbözőbb rendűek-rangúak. A csavargótól a megtévedt vagy kiborult kisemberig, a bűnözőtől a garabonciásig. Mellettem valaki az ágyához bilincselve. Borostás, hatalmas ember. Keze lapátnyi, válla-háta a szeneseké. Mégis részvétellel szól hozzám, vigasztal. (...) A magamfajta ványadt értelmiségi (történetárka) legfeljebb mimóza lehet itt. Viszont senki sorstárs nem bánt. Egyébként is, lipóti tapasztalataimmal tudom, mindig a személyzetre kell ügyelnem, baj máshonnan nem érhet. (...) ...megjártam a badak útját a Nagy Házban... Elektrosokk, elmebetegnek porciózott gyógyszerelés, hálós ágy. Szadista, verekedős kórházi SS-ek, képmutató, látszatkedves orvosnők. Az ún. pszichoterápia kényeszeredett időmítási kísérletezés, nem nevelés vagy fejlesztés. (...)”

Akkoriban – fiatalemberként – alapközértem sem volt a legstabilabb. Világmegváltásra sóvárgó ifjú titánként – mégis vagy éppen ezért – „nagy ívű” hangulatokat, gondolatokat örökítettem meg magamnak.

„(...)Biztonságérzetünk egy csapásra elenyészik. A világ kiszámíthatósága felborul. Mintha a talaj szaladna ki a lábunk alól. Rádöbbenünk, saját belsők meg egyik-másik embertársunk éppannyi ismeretlen veszedelemet tartogat a számunkra, mint a vak természeti erők. Folyamatos aggodalom, feszültség tölt el bennünket: hajlunk úgy érezni, hogy teljesen kiszolgáltatottak lettünk. És kezdünk bamis kapaszkodókat és támasztékokat keresni, de szinte minden kicsúszik az ujjaink közül... (...) Egyszer csak felsejlik, hogy elvesztettük a régi önmagunkat (talán sosem voltunk azok?), s inkább mintha csetlő-botló »felnőtt gyermekek« vagy »felnőtt kamaszok« lennénk. Gyötörbet bennünket – hol a parttalan szabadság olthatatlan szomja, hol az üzött-hajszolt vad szenvedélyes sóvárgása a menedék, a biztonság után, összefonódva más erős érzelmekkel: a múlt miatti állandó szégyenkezéssel; a valamikori megaláztatásokból minduntalan megújuló dübvel; az önsajnálattal és az éngyengeség örökös önkínzásával; az úgynevezett »normálisok« előtti lelepleződés szüntelenül szorongató félelmével; a szép emberi kapcsolatokra áhítózással s az ezekre való képtelenség bizonyosságának tudatával. Keblünkre ölelnék az egész mindenséget, mi azonban nem kellünk senkinek. Vagy kongó ürességet érzünk, a kiszáradt fához hasonlítunk. A konformok, a szürkeké, az ügyeskedők (a mindig fal mellett araszolók stb.)

túlélnek minket: megússzák borunkat, elszeretik kedve-
seinket. A Senki és Semmi Fiai és Lányai vagyunk...
(...)

Kutya-nebéz! Keservesen nehéz szembenézni önma-
gammal.

Borzasztóan erős, nagy kilengésű érzés- és indulat-
hullámok között vergődöm, tarkítva tiszta, józan pillan-
atokkal.

Újra és újra elmerülnek az önsajnálatban.

Lebúz, mint a hínár.

De küzdök. Nem adom fel!!!

(Megint sírok.)

Végre hitelesen sírok, zokogok, bögök, mert nem a
környezetnek, nem a külvilágnak teszem.

Csak magamnak bömbölök.

Elvonultam ide, egyedül, a teljes magányba. Mindent
elutasítok, ami az önmagamra irányuló koncentrációt
megterbelné, illetve ami védtelenségérzésemnek teret ad-
na...

Úgy teszek, mint a sebesült állat, a meglőtt borpaszú
csikas. Elbújok.

Am én olyan, csapdába esett állat vagyok, amely ma-
ga eszkábálta saját csapdáját.

Mindent, ami itt olvasható, egyedül, teljesen egyedül (is-
mét sírok) találtam ki, mindenre egymagam jöttem rá.

Rájöttem: amennyiben életben akarok maradni, ak-
kor ki kell beleznem magam, még azon az áron is, ha
undorodom attól a sok szennytől és gyengeségtől, amit
rejtegetek. Napok óta alig alszom, ugyanis amint lete-
szem a fejem a párnára, érzem, sebezhetővé válok. (...)

Az önmegbékélés hosszú folyamat volt. Végso-
szakaszát talán az a belsőmmel, az úgynevezett
gyerek-énemmel folytatott hosszú-hosszú disputa
hozta el, ami a zsidó–nem zsidó szülőpáros,
mondhatni isteni kegyelmű újra magamba építé-
sét jelentette.

„– Érzem, megint fészkelődés-rakoncátlankodás,
Gyurika. Megértelek, tulajdonképpen igazad van. Félsz
bazajönni, ugye? Hiszen velem szemben bizalmatlan
vagy. Miért is hinnéd el, hogy jó lesz nekünk együtt?
Mert, ha visszagondolok negyven évemből a második
húszra, bát alig törődtem veled...

– Szegény-szegény, árva Gyurka! Ne félj, innentől
minden másképpen lesz. Most már György-apuka vi-
gyáz rád, ahogy a szüleit is óvni fogja, megfelelően ezzel
a valamikori fiatal Apukája kedvesen komoly és megért-
ően szigorú elvárásának.

– Te is tudod, Gyuri, az én Apukám öreg és beteg, sok
gyötrelmet megélt. A koncentrációs táborban – tizenhat
évesen – valóban elvesztette az Anyukáját. Korán el-
vesztette, megölték gonosz emberek, s így nem lehetett
módja Anyukáját (azt a nagymamánkat, akit – emiatt
– mi csupán elbeszélésekből ismerünk) egyedül kellően

Apám hallatlanul élvezte az újdonsült szülőszerepét.
Ezért hát „megverselt” engem

Az apai (kín)rímfaragást öcskösöm se úszta meg

Boldog (kis)gyermekkor (anyu hátán előrébb öcsém, a hátulról kukucskáló én vagyok). Ez az időszak valóban puritán volt. Az ún. ötvenes évek. Apánk viszont – anya asszisztenciájával – hihetetlenül kiszínezte. Bábszínházat csinált (picinyke dobogóval, függönykével, apró figurákkal), megvilágította, még hangeffektusokról is gondoskodott (az üvegpoharakat csilingeltette kanállal stb.). És utána jött a műsor! A maga által kitalált darab lelkes közönségét öcsém és én képeztük, élen anyuval. Amikor meg „világvevő”(!) rádiónk lett... Azóta se emlékszem hasonlóan fergeteges és közös öröme, mint ahogy fogadtuk azt a szerény, szocreál, bakelitborítású, lámpás Oriont. Feledhetetlenek a vasárnap délelőtti kirándulások Gülbaba sírjához.

Rózsadombra. Pasarétre! – mi, a „három férfi”, szorgosan gyűjtöttük a vadgesztenyét, hogy otthon majd mókás akármiket formálhassunk. Persze csak azután, hogy belapátoltuk az addigra éppen kész anyai ebédet. De az is jó mulatság volt, mikor a kiscsaládunk közösen főzöcskézett.

No meg azok a csodálatos balatoni nyaralások, szakszervezeti-munkahelyi üdülőkben (mint e képen). Hát igen, ez a világ – gyerekefjével – rendbenvaló, minden a maga helyén, minden kiszámítható, anya és apa egységet jelentenek, a többi felnőtt is jóra való, nincsenek kételyek, nincs belülről előkészítő félelem vagy bármi más szégyellendő, önemészítő gondolat, még nem tudok telett zsidó elődeim sorsáról, még nem utálok a politikai hatalmat (azt se tudom, mi fán terem), még nem látom hazugnak az egy nemzedékkel idősebbeket. Felpattanok az apa fabrikálta kis vasrolleremre, s már száguldok a Bem rakparti platánfák alatt. Anyu pedig egy közeli padról kísér tekintetével...

újrateremteni saját magában. Bocsásunk meg tebát neki. Ő a szerencsétlenebb sorsú minálunk, ugyanakkor az életünket tőle származtatjuk. És bocsás meg Anyukánknak, aki kisgyerekkorától megélt, számtalan családi tragédiával, egyszóval ezzel a nem-könnyű batyuval a hátán, Téged valójában korlátok és feltételek nélkül szeretett, és szeretni fog mindörökké, mert ha nem lesz, akkor is, s amíg csak létezzünk, mindig érezni fogjuk óvó pillantását, és pedig az én, tükörből visszanező tekintetemen át. – De főleg te kérj, Gyuri, bocsánatot tőlük. Kérj bocsánatot azért a sok kárnért, amit szenvedésedben nekik okoztál. Mert – s számodra valószínűleg ez a leglényegesebb – ők nélkül is megbocsátanak neked (sőt minden bizonnyal ezt – mint eddig oly sokszor – már meg is tették), te azonban nem tudsz majd akkor megkegyelmezni magadnak, ha most nem hullasz valamiképpen a lábuk elé... A saját bocsánat-megadásodat meg inkább éreztesd, ahelyett hogy szavakba foglalnád nekik. (...)

Ennyi volna hát a zsidó és a „keresztény” származást egyszerre vállaló, ezzel is, azzal is azonosulni próbáló félzsidó sorsérzéseim tömör megvallása. Az igazi kérdés ellenben úgy szól, hogy valójában miként vélekednek minderről azok, akik a zsidó eredetben nem érintett, illetve ha mégis, akkor azt így vagy úgy elutasító emberek? Az egyéni észlelés elkerülhetetlenül torz, mégis megkockáztatom: igen kevesen képesek valóban átérezni a „zsidó” fájdalmakat (az örömeiket talán igen, hiszen ezeknél sokkal kevésbé fenyeget a kellemetlen önszembesülés veszélye), a zöm általában értetlen, „süket”, rosszabb esetben közönyös, még rosszabb esetben gyűlölködő. – A világ azonban kétezer éve ilyen. Legfeljebb a következő kétezer évben is ilyen lesz. Minek erről annyit beszélni? Különben is, ne provokáljunk senkit! – szólalnak meg viszont nem kevesen, úgymond közülünk. Nos – javasolom válaszolni erre –, éppen a holokauszt miatt. Amelynek számos tanulsága a következő olvasatban is összegezhető: azért, hogy soha ne ismétlődjék meg a holokauszt (se másutt, se nálunk), egyrészt folyamatosan eleget kell tennünk a „...beszélj el fiadnak...” isteni törvényének (Mózes II. 13, 8.) és az ide csatlakoztatható tudásunkat alkalomhoz illően, ám szüntelenül terjesztenünk szükséges a saját leszármazottaink körén kívül is, másrészt nem nyugodhatunk bele abba, hogy a velünk (mint zsidókkal) esett embertelenségekkel ennyire ne érezzünk együtt a világ nem zsidó oldala (mint jelenünkben), végül pedig megalkuvás nélkül és azonnal (és nyíltan!) szegüljünk szembe a holokauszt bármely előzményéhez akárcsak hasonló-

tos minden jelenséggel. Tudniillik, ha a holokauszt kérdésében nem jut egyetértésre velünk a világ, a magunkféle – zsidó és zsidó származású – emberek élete mindenkor megkérdőjelezhető lesz! Mindennek érdekében pedig, akár mennyire fájó vagy kilátástalannak tűnő a vállalkozás, elkerülhetetlen újra meg újra felvilágosítanunk, türelmesen cáfolnunk, érvelnünk. Az első lépés a zsidókat és zsidók iránt rokonszenvezőket sújtó értetlenségeknek-vádaskodásoknak-elleneskedéseknek a közbeszéd szintjén (nyelvén) érthető és széles körben – az oktatás rendszerétől a tömegkommunikációig – terjesztett megválaszolása lenne, nem beérve az egyébként már tengernyi vonatkozó történettudományi felelet-cáfolat szakmai berkekben, illetve főleg a kulturális-politikai elit által olvasott sajtóorgánumban történő publikálásával. A fő hazugságok, amelyek leleplezésére összpontosítani indokolt: 1) a holokauszt nem egyedi esemény a világtörténelemben, lásd az asszíroktól az örményölő ifjútörökökig – ez ám a csúsztatás, teszem hozzá én; 2) a náciizmus/fasizmus és a kommunizmus/államszocializmus közé egyenlőségjel kívánkozik, tehát az előbbi embertelenségei nem is annyira szörnyűek, illetve kiegyenlítődnek – „szalonképessé” válnak, fordítom ezt én le – az utóbbi borzalmai révén; 3) a zsidóság örök halálra kötelezett, hiszen mindenhová bekéredzkedett, s mindenhol „gyanútlanul” befogadták; 4) mivel Auschwitz óta a honi zsidóságnak messze nem fáj Trianon, állítható, hogy közömbös a magyarság sorskérdései és -tragédiái iránt; 5) sérelmes, hogy – úgymond – a legjobb pozíciókban mostanság is zsidók ülnek; 6) a zsidóság túlérzékeny, s erről a kollektív neuroziséjáról önmaga tehet; egyébként is üldöztetésének saját maga a kiváltója; 7) a zsidóság – változtathatatlan! – természetéből adódóan mindenkor világralomra tör; 8) a zsidók – szinte egytől egyig – önzők, élösködők és erkölcstelenek; 9) a zsidó gyásznak, fájdalomnak kár hitelt adni, mert a zsidók a saját bajaikból is üzletet csinálnak, mint például a holokausztból; 10) az antiszemitizmus elleni fellépés az alkotmányos alapjogok, köztük a szólásszabadság megsértése; a zsidók az anti-antiszemitizmusukkal valójában a rasszizmusukat takarják el; 11) szó sem lehet többszörös nemzeti, illetve közösségi identitásról, valaki vagy zsidó éazonosságú, vagy magyar, a választás e téren – előbb-utóbb – kikerülhetetlen; 12) Izrael hódító és kirekesztő politikát folytat, már a léte igazságtalanság; 13) minden nem zsidó, aki a zsidókat „követi”, óhatatlanul elpártol

Ez én lennék, egyetemi létem vége felé. A testvérem kívárta „sztár-beállítás” – akkoriban operatőrnek készültem, s lopva kapott le – ügyesen leplezi az akkoriban már igencsak dúló lelki háborgásaimat (1974/75. két pszichiátriai „vendégeskedésem” közti félidőben)

Szegény Matykó! Bizony éppen a legszebb kamaszéveiben sok kínomat nem átallottam rajta levezetni...
Öcsém itt végzős gimnazista, 1969/70 körül

A középkorú, egyetemi oktató testvérem (a régi kedvesség, melegség, segítőkészség most is ott van a szemében, ez az attitűd nem csupán a fotózásoknak szól). Nagycsaládunkban ő a szikla

A két jó öreg...
Immár Mamóca és Papóca (2000-ben)

saját népétől-nemzetétől. Nem titkolom, engem személy szerint is rettenetesen bánt az összes efféle vélekedés (hamisságuk, embertelenségük miatt), azonban „hittel hiszem”, hogy – sok-sok erőfeszítés és találmány árán – feloldhatók, szétszathatók. Mert igaz gondolatnak tartom, hogy az emberfia (és -lánya) eredendően jóra született, s ha elkövet is olykor gonosz dolgokat, illetve visszhangzanak is néha belőle a Gonosz nézetei vagy engedelmeskedik is időnként az adott térben gonoszul működő ösztönöknek, ő maga ritkán, csak igen szélsőséges helyzetekben változik át teljesen gonosszá. Mondhatjuk így is: történelmi érvényű tapasztalatok mutatják, miszerint nem jelentéktelen számú és minőségű történésnek kell lezajlania ahhoz, hogy emberek a Gonosz kizárólagos hatalma alá kerüljenek. Ennélfogva nincs okunk a teljes reménytelenségre...

Persze valódi eredményre (= zsidóellenes előítéletek, zsidóságellenes gyűlölködés minőségi fordulattal felérő csökkenése) akkor jutunk, ha a gondolkodáson, a tudatos tudaton kívül a tárggyal kapcsolatos érzelmekre szintén nagy (helyesebben: még nagyobb) nyomattal hatunk. Ezért, bármily meglepően hangzik (és ezt bátorodom nővumként elgondolni), beleéléssel és együttérzéssel ajánlott fordulnunk éppen az ún. antiszemiták felé. Természetesen az együttérés a gonosz nézetekre (és az innen eredhető gonosz tettekre) ne terjedjen ki, érvényes azonban az adott antiszemita ember, illetve csoport konkrét társadalmi-gazdasági, nemzeti, etnikai, kulturális és egyéni/egyénenkénti kiszolgáltatottsága tekintetében. Ugyanakkor az empátiás viselkedésből történő mintaadás mellett tényleg ne szégyelljük a korábbi és jelenlegi üldöztetésünkből-fenyegetettségünkből levezethető fájdalmainkat, gyászainkat a világ elé tárni. Mindazonáltal, stratégiai, az ügyben perdöntő tényező az lesz, hogy sikerül-e rádöbbeneni az antiszemita felfogású embertársainkat: antiszemitizmusuk, vagyis a zsidókat célba vevő bűnbakolásuk őket úgyszintén meggyötri, nekik is káros, hiszen vádjaiuk (és ezeknek megfelelő cselekedeteik) – elfojtott bűntudat formájában – saját fejükre hullanak vissza, s önbizalmukat zsugorítva, valóságérzékelésüket torzítva újragérszítik pont azt az általuk vesztesnek-korlátozottnak-akadályozottnak, idegen-ellenséges (zsidó) külső erőktől behatároltnak érzékelt állapotukat, amelytől az antiszemitizmussal eredetileg szabadulni igyekeztek (ugyanaz a szociálpszichológia nyelvén és pozitív megközelítésben: a kognitív diszsonancia frusztr-

rációs háttere képességnövelési, kreativitáserősítési lehetőség biztosításával szűkítendő). Fontossága miatt ismételjük meg a tételt: amennyiben – a korábbi hasonló erőfeszítések minden kudarcadacára – nem az emberi elesettség dimenziójában értelmezett, de specifikált empátiával és szolidaritáskészséggel fordulunk az antiszemitákhoz (miközben egyáltalán nem szentesítjük esetleges gonoszságukat, sőt...), nem fogjuk tudni elérni, hogy *velük együtt* tárjuk fel, milyen kudarcok, sérülések és sértettségek vagy előítéletek ágyazták meg életveszélyes beállítódásukat, zsidókárhoz-tató irányultságukat. Tehát akárhogy kerülgetjük, a végkövetkeztetés: a terroristák és vezetőik – Izrael számára a közeli jövőben sajnos továbbra is elkerülhetetlen – szeparált likvidálási követelményével egyetemben a világ zsidósága, mint történetének 5763 esztendeje alatt oly sokszor, ismét *humanitárius-humanizációs kényszerbe* szorult. De hát nem ezt tartalmazza-e bibliai üdvtana? Ekként valósítva meg a különösben az általánost. Ami (mármint a különös) különben nem más, mint a zsidóság „önző” érdeke, elemi létfeltétele. Ez pedig valahogy így is hangozhat: *mindenki által megözөгhetetlen etikai törvénnyé kell válnia, hogy senki nem fedheti el a saját tehetségtelenségét más ember tulajdonával és vérével!*

Ebben a pillanatban, az írás végéhez közeledve ismertem fel, hogy dolgozatom egyértelműen „zsidósra” fogalmazódott. Ezt vállalom, fenntartom. Felelet a jelen hazai és nemzetközi környezet antiszemitizmusára (meg erre hajló közönyére). *Félzsidó vagyok és egészmagyar*, ám amióta élek, állandóan a zsidóságomban éreztem magamat veszélyben. Úgy gondolom, hogy a náci koncentrációs táborokban teljesen vétlen magyarokat pusztítottak el (akik még fegyvert sem fogtak, pontosabban foghattak, hiszen miként birkózik meg a puska súlyával egy csecsemő, akkor is, ha zsidó...). Úgy gondolom, hogy a holokauszt Mohácsnál is nagyobb Mohács, Trianonnál is tragikusabb Trianon. Úgy gondolom, hogy anyám fivére, aki 1944 késő tavaszán elesett a Kárpátok előterében (odaküldte a messze város, megállítani mannlicherével a már folyamatosan ellentámadó Bolsevista Rémet) nem hősi halott, de áldozat, mégpedig ugyanazon rendszer és bitangjainak áldozata, amely és akik asszonyokat, öregeket, gyerekeket irtottak ki családom zsidó ágából (s őket, eltérően szerencsétlen ifj. Szekfű Józseftől és társaitól, meggyilkolásuk előtt még éveken át megbélyegezték, erkölcsileg megalázták, javaikból kiforgatták...). Úgy gondolom, hogy itt, a *Duna* két

Ajaj! Mi a fityfirittynek idősödtek?!
A vénüléssel még ráérték!
(Szüleim, 2002-ben)

A legkedvesebb (mert a legvarázslatosabb) képem
Elza-mamáról (1938. április).

Soha nem bocsátom meg a faszizmusnak,
a magyar revizionizmusnak (Trianon-ágálók),
hogy lemészárolta/lemészároltatta ezt az asszonyt.
Minden fasisztában, antiszemitában óhatatlanul
nagyamamám gyilkosainak megtestesülését látom,
a holokausztal szemben közönyöseket pedig
az akkori cinkosok-haszonlesők
mai megjelenéseinek tekintem!

partján, minősített neveletlenség indiánok, kambodzaiak, ruandaiak lemészárlása után kutakodni *abelyett*, hogy a magyar állam, a magyar társadalom, a magyar értelmiség elhordozná – saját döntéséből! – a *történelmi felelősséget* zsidó honfitársai múltbeli üldözéséért és megsemmisítéséért. Úgy gondolom, hogy Auschwitz után minden dolog, amely elé a „magyar nemzeti” jelzőpáros kerül, okkal igényel külön hitelesítést. Úgy gondolom, hogy a külső erőszak, az önkény nem menti fel az embert alapvető erkölcsi kötelemei alól. Úgy gondolom, hogy parancs ide vagy oda, a Jót kell igyekezni szolgálni. Úgy gondolom, emberi mércével örökre bűn marad, ha valaki csak azt tette is, hogy végrehajtásra kötelezett közigazgatási tisztviselőként feljelentette a – „jóindulatú” figyelmeztetése dacára – sárga csillagot viselni továbbra se hajlandó volt zsidó polgártársát (illetve „jelentette” ezen szabálmulasztást az előírt hivatali ügymenetnek megfelelően), amiképpen ugyanilyen megítélés alá esik a deportáltak vonatszerelvényeinek vasutasként volt valamikori kiszolgálása (és mindezen a sztálinizmus összes ördögisége semmit nem változtat, még akkor sem, ha az ÁVH ökle lesújtott, ráadásul „túlméretezett csapással”, esetleg pont egy ilyen jegyzőre, forgalmistára stb. – nem is említve most a „vitéz és dicső” magyar kir. csendőrséget, a deportáltak tulajdonképpeni lebonyolítóját). Úgy gondolom, hogy a mai Magyarország „zsidós része” más, mint az 1890-es és 1910-es évek között született elődei. Mert képes megengesztelődni (amennyiben tényleg meg akarják engesztelni!), de ha ismét bekövetkezne az a bizonyos rettenet (hiszen csupán nagyhatalmi konstelláció és kül-, belgazdasági helyzet függvénye, ugyanis a magyar társadalom a mi időkben se immunisabb az antiszemitizmussal szemben, mint fél évszázada, meg előtte...), inkább utolsó leheletéig ellenáll, harcol, semhogy hagyja magát baromként – mártír szüleihez, nagyszüleihez hasonlóan – vágóhídra hurcolni. Úgy gondolom, hogy aki igényt tart az emberlét civilizációs rangjára, az soha, semmilyen formában nem mentegeti vagy kisebbíti az Endlősüngöt. Másféle végső megoldása nincs a Végső Megoldásnak. Ebben nem található alternatíva, keresni ilyent pedig lelket dermedt embertelenség. Tudniillik a Jó és a Gonosz között istentelenség pártatlanságra törekedni... E zárómondat jegyében hadd osszam meg az Olvasóval egy bizakodó látomásomat is.

Verőfényes délután. Itt is, ott is egy-egy nyilvános előadást, jobban mondvá fórumot hirdetnek. A címük

közös: „Emlékezzünk”. Az utcákon és tereken színes embercsoportok nyüzsgönek. Egyesek fennhangon szónokolnak, mások pedig maguk eszkábálta táblákat emelnek magasba: – Zsidó vagyok, nagymamám és nagypapám megölték a ti nagyszületek, vagy legalábbis szó nélkül tűrték ezt a borzalmat. Ugye a gyerekeimet nem fogjátok már bántani? – Annak idején apám, bizony hazavitte egy deportált zsidó család néhány bűtorát. Segítsetek, hogy ne kelljen szégyenkezniem többé! – Bocssátok meg végre, hogy elkeseredésem az ávóba vitt, hogy ott álljak bosszút Auschwitzért! – és szinte mindenki egyszerre tűzi ki a szíve fölé a kokárdát és a szolidaritás Dávid-csillagát. Strás vegyül önfelédet nevetéssel, s a megkönnyebbülés sóhajának közös ritmusára ismeretlen emberek ölelik át és vigasztalják egymást. Mindeközben pedig az egész várost fuvallatként lengi be a lágú, kedves muzsikaszó, ahogy a zsidó-jiddis zene harmóniába olvad az olykor szomorkás, máskor meg vidáman csengő magyar népdalokkal.

Bár ne lenne mindez utópia!

P. S. Nem kizárt, hogy a szerzőt éri majd a „kirekesztés” vádja. Holott ő csak a köztudat, a közvélekedés(ek) valóságában létező, jelen esetben a zsidóságot, de rajta keresztül az összes úgynevezett kisebbséget – sőt mindent, ami emberi az emberben – bántó, elpusztítani-bűnbakolni törekvő felfogás és gyakorlat erkölcsiségét, közéleti jogsultságát tagadja. Ezért beszél „zsidókról” és ezért vállalja a „zsidóságát”. Azokkal értve egyet, akik nem zsidókérdést mondanak, hanem antiszemitakérdést. Mert a képlet – Auschwitz óta – sajnos egyszerű. Antiszemita = potenciális zsidógyilkos; zsidógyilkos = emberellenes. Röviden: antiszemitizmus = a Gonosz. A néven nevezés pedig miért volna „kirekesztés”? (Az már más irányba tartó kérdés, s ebben nagyon igaza van Kertész Imrének, hogy Auschwitzal és az Auschwitz után történetekkel bebizonyosodott: szervezett népiirtás, bürokrata tömeggyilkos funkcionálhat ideológiai vagy bármiféle módon tudatosult antiszemitizmus nélkül, tudniillik elegendő hozzá a totalitarizmus felülkerekedése.)

* A dolgozat publicisztikai kivonata lásd in *Népszava*, 2002. dec. 7., 17. old. (Szép Szó melléklet, 1. old.) – 130. évf., 285. szám.

** A túlélők – köznapi („átlagember” birtokolta) – történelememlékezete, így apámé is, a mártírok számának inkább a teljes összegét jegyezte anélkül, hogy a történetudósokéhoz hasonlóan, precizírozta volna a munkaszolgálat és a háborút eleji meszárlások – Kamenyec-Podolszk! – részeseését e rettenet egészéből (hányaduk egykilenced, illetve közel tíz százalék volt).